

Hodnocení výukového programu
tlumočnictví znakového jazyka na HiOA

a

Metodika připravovaného výukového
programu tlumočnictví znakového jazyka
na MU

1. Popis a zhodnocení norského studijního oboru Tlumočnictví znakového jazyka

Studijní obor Tlumočnictví znakového jazyka je provozován na Institutu mezinárodních studií a tlumočení zařazeném pod Fakultu vzdělávání a mezinárodních studií na Vyšší odborné škole aplikovaných věd v Oslu a Akershusu.

Tříletý studijní obor je koncipován převážně prakticky. V prvním roce jsou studenti podrobeni velmi intenzivnímu tréninku v norském znakovém jazyce. Pro zahájení studia není požadována žádná vstupní znalost norského znakového jazyka, proto je z počátku žádoucí dostat studenty na určitou úroveň praktického zvládnutí jazyka. Vzhledem k absenci standardizovaných testů pro norský znakový jazyk nelze tuto úroveň usouvztažnit k Společnému evropskému referenčnímu rámci pro jazyky. Osvojování jazyka probíhá bez výkladu gramatiky. Studenti jsou v tříhodinových blocích čtyři dny v týdnu vystaveni interakci s rodilým mluvčím, bez použití dalšího zprostředkujícího jazyka. Jedním z argumentů pro uplatnění takto přímé metody učení typologicky zcela odlišnému jazyku, než je mluvená norština, je co nejrychlejší „přeorientování“ slyšícího člověka na primárně vizuální kód komunikace. Neslyšící obecně zdůrazňují málo rozvíjenou schopnost slyšících lidí pracovat s prostorem, ikoničností a mimikou ve znakovém jazyce, proto u studentů začínají právě s tréninkem těchto dovedností, a to i na úkor osvojování si gramatiky a konvenční slovní zásoby. K těmto cvičením dostávají studenti jednou týdně přednášku o zvycích a kultuře neslyšící komunity, kterou opět zajišťuje neslyšící lektor.

Ve druhém roce studia dochází k trénování tlumočnických dovedností, a to obdobným způsobem — tedy s minimem výkladu a teorie. Jádrem výuky je opět praktický trénink, při kterém se student snaží maximálně využít své omezené znalosti slovní zásoby a gramatiky jazyka. Teoretický výklad je zaměřený pouze na obecné principy komunikace, úvod do teoretického popisu norského znakového jazyka a tlumočnickou etiku. Z rozhovoru s vedoucím studijního programu vyplynulo, že hlavním cílem tohoto přístupu je vytrénovat u studentů schopnost pohotové reakce a odolnost vůči stresu v práci tlumočnicka. Filozofií ústavu je podle všeho myšlenka, že dostatečným opakováním typických situací dojde u studentů k vlastní abstrakci pravidel (ve smyslu gramatiky jazyka i tlumočnických postupů), což je samo o sobě hodnotou, kterou by nedostali, kdyby jim někdo poskytl teoretický výklad dopředu.

Zbytek studijního programu pak tvoří prohloubení znalostí a kompetencí získaných v prvním a druhém roce studia a nácvik psaní na klávesnici (schopnost přepisu mluveného slova je v Norsku chápán jako kompetence vystudovaného tlumočnicka) a tlumočení pro hluchoslepé. Personální zajištění oboru je pak postaveno na neslyšících učitelích jazyka a kultury, tlumočnicích a lingvistech.

Obrázek 1 ilustruje rozložení jednotlivých studijních okruhů do tematických bloků a semestrů studia .

semestr	1. Jazykový blok	2. Tlumočnický blok	3. Teorie komunikace	4. Přepisovatelský blok
1	Jazyková cvičení I			
2	Jazyková cvičení II			
3	Jazyková cvičení III	Úvod to teorie tlumočení Tlumočnická cvičení I	Teorie komunikace I Lingvistika I Etika I	
4		Teorie tlumočení Tlumočnická cvičení II	Teorie komunikace II Lingvistika II Etika II	
5		Tlumočnická cvičení III Tlumočení pro hluchoslepé	Teorie komunikace III	Teorie přepisu
6		Tlumočnická cvičení IV	Teorie komunikace IV	Přepisovatelská cvičení

Obrázek 1: Norský studijní obor

2. Popis připravovaného studijního oboru Tlumočnictví českého znakového jazyka na Masarykově Univerzitě

S využitím dobré praxe a zkušeností lektorů v Oslu bude připravena akreditace tříletého bakalářského studijního oboru pod záštitou Ústavu obecné jazykovědy a baltistiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (MU), kde předpokládáme i realizaci budoucího provozu oboru. Na přípravě kurzů a samotné výuce se budou podílet jak zaměstnanci Ústavu jazykovědy a baltistiky, tak zaměstnanci střediska Teiresiás MU.

Studenti budou získávat potřebné kompetence ve třech hlavních oblastech, které korespondují se třemi bloky studia: 1. praktické jazykové kompetence v českém znakovém jazyce a češtině, 2. obecná lingvistika, 3. specifické tlumočnické postupy a specifika komunity neslyšících.

Cílem prvního bloku studia bude vybudování praktické znalosti českého znakového jazyka a určité úrovně vyjadřování v češtině. Oba přirozené jazyky budou pak v druhém bloku reflektovány za pomoci metod současné lingvistiky; cílem tohoto bloku je naučit studenty vidět v obou přirozených jazycích jak univerzální lingvistické struktury, tak pochopit teoreticky i prakticky jejich rozdílnosti. Třetí blok pak naučí studenty překládat mezi oběma jazyky *salva veritate* a seznámí je prostředím komunity neslyšících v České republice.

Co se týče chronologického členění studia, v prvním roce bude kladen důraz především na praktické zvládnutí českého znakového jazyka. Vzhledem k tomu, že obecně existují velmi omezené příležitosti, jak si tento jazyk bezpečně osvojit mimo univerzitní prostředí, budeme u přijatých uchazečů předpokládat pouze základní znalost jazyka. Neboť výchozí podmínkou pro kvalitní práci tlumočnicka je bezpečná znalost obou jazyků, mezi kterými překládá, hlavním cílem prvního roku studia bude zdokonalit úroveň českého znakového jazyka studentů ze základní úrovně na pokročilou.

Postupně budou ve studijním plánu přibývat lingvistické kurzy zaměřené na abstraktní uvažování o přirozeném jazyce a komparaci vlastního mateřského jazyka s českým znakovým jazykem. Blok studia specifických tlumočnických dovedností bude zpočátku

koncipován více teoreticky. Studenti se seznámí především s nutnou legislativou doprovázející práci tlumočnicka a se specifiky komunity neslyšících v České republice i obecně. Po dosažení určité úrovně jazyka (předpokládáme, že v druhém ročníku studia) bude výuka zaměřena na zvládnutí specifických postupů v různorodé škále situací, do kterých se tlumočnick při výkonu profese dostává. Na závěr studia je plánovaná praxe v organizacích zajišťujících tlumočení realizovaná v průběhu posledních dvou semestrů. Obrázek 2 níže znázorňuje členění předpokládaných povinných kurzů studia do bloků (sloupce) a do semestrů (řádky).

semestr	1. Jazykový blok	2. Lingvistický blok	3. Tlumočnický blok
1	Jazyková cvičení I Výklad systému I (úvod) Konverzace I	Lingvistika I (úvod do jazyka)	Kultura I Legislativa
2	Jazyková cvičení II Výklad systému II (fonetika, fonologie, morfologie) Konverzace II	Lingvistika II (fonetika, fonologie morfologie)	Kultura II Komunikační prostředky
3	Jazyková cvičení III Výklad systému III (morfologie, syntax)	Lingvistika III (morfologie, syntax) Komparace I	Tlumočení I Tlumočení cvičení I
4	Jazyková cvičení IV Výklad systému IV (syntax)	Lingvistika IV (syntax) Komparace II	Tlumočení II Tlumočení cvičení II
5	Jazyková cvičení V	Lingvistika V (sémantika) Seminář k diplomové práci I	Tlumočení III Praxe I
6	Jazyková cvičení VI	Seminář k diplomové práci II	Tlumočení IV Praxe II

Obrázek 2: Obor připravovaný na MU

V budoucnu počítáme s akreditací navazujícího magisterského oboru, který bude zaměřen více na lingvistickou a teoretickou reflexi znakových jazyků, případně jejich komparaci s jazyky mluvenými. Zároveň předpokládáme, že absolventi bakalářského oboru Tlumočnictví znakového jazyka budou schopni pokračovat v magisterském studiu jakéhokoliv jiného filologického zaměřeného oboru na Filozofické fakultě MU.

3. Srovnání

Nejnápadnější rozdíl mezi existujícím norským studijním oborem a připravovaným českým oborem pro vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka vychází do velké míry z povahy institucionálního zázemí jednotlivých ústavů, které obor provozují, respektive připravují. Na norské straně jde o typ vzdělávacího zařízení, které bychom v našich podmínkách přirovnali

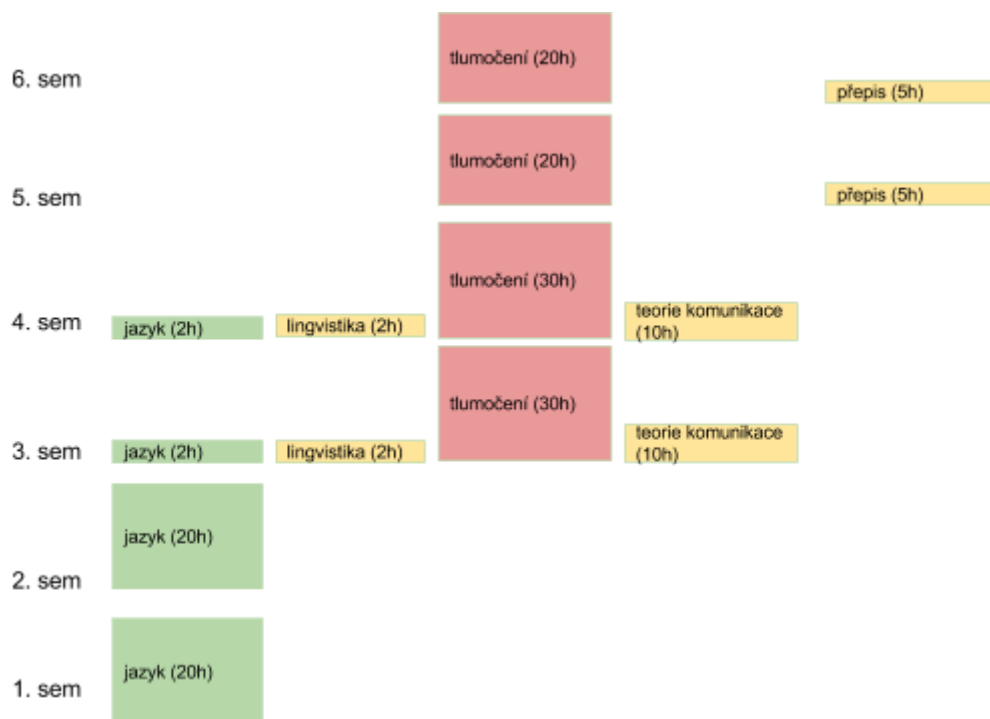
k vyšší odborné škole, je tedy pochopitelné, že důraz je v procesu přípravy studentů kladen především na praktické zvládnutí určitého objemu dovedností, z našeho pohledu i na úkor teoretické reflexe systému přirozeného jazyka nebo metodiky tlumočnických postupů. Příprava a provoz studijního oboru Tlumočnictví českého znakového jazyka bude probíhat pod garancí Ústavu jazykovědy a baltistiky FF MU, tedy pracoviště s tradicí přístupu k přirozenému jazyku na základě teoretického popisu (včetně formálních přístupů). Tento rozdíl mezi jednotlivými pracovišti se neodvratně promítá do míry teorie, která je (bude) zahrnuta do kurzů věnovaných výuce a popisu jazyka. Připravovaný studijní obor na MU bude mít tedy na rozdíl od existujícího norského oboru navíc celý jeden blok studia věnovaný teoretické reflexi přirozeného jazyka (obecně i se zaměřením na jazyky znakové; tzv. lingvistický blok, č. 2 výše na obr. 2) a i do bloku zaměřeného na praktické zvládnutí znakového jazyka (tzv. jazykový blok, č. 1 výše na obr. 2) bude zapracován určitý objem výkladu gramatiky; což opět, jak jsme pochopili, norští kolegové nemají. Z toho, co jsme měli možnost pozorovat na norské straně, se však aplikace přímé metody učení znakového jazyka jevila jako značně efektivní a udělala silný dojem především na naše neslyšící kolegy. Plánujeme tedy zahrnout tuto metodu do přípravy našich studentů v rámci tzv. jazykového bloku studia (blok číslo 1 výše na obr. 2). Efektivitu obdobného postupu při výuce tlumočnických dovedností jsme neměli možnost zhodnotit.

Ze zařazení norského studijního oboru pod Institut mezinárodních studií a tlumočení vyplývá nutně větší důraz na studium teorie komunikace a kultury komunity neslyšících. S druhou jmenovanou oblastí v připravovaném oboru na MU počítáme, ve studijním plánu však nebude zastoupena zdaleka tak silně jako v Norsku.

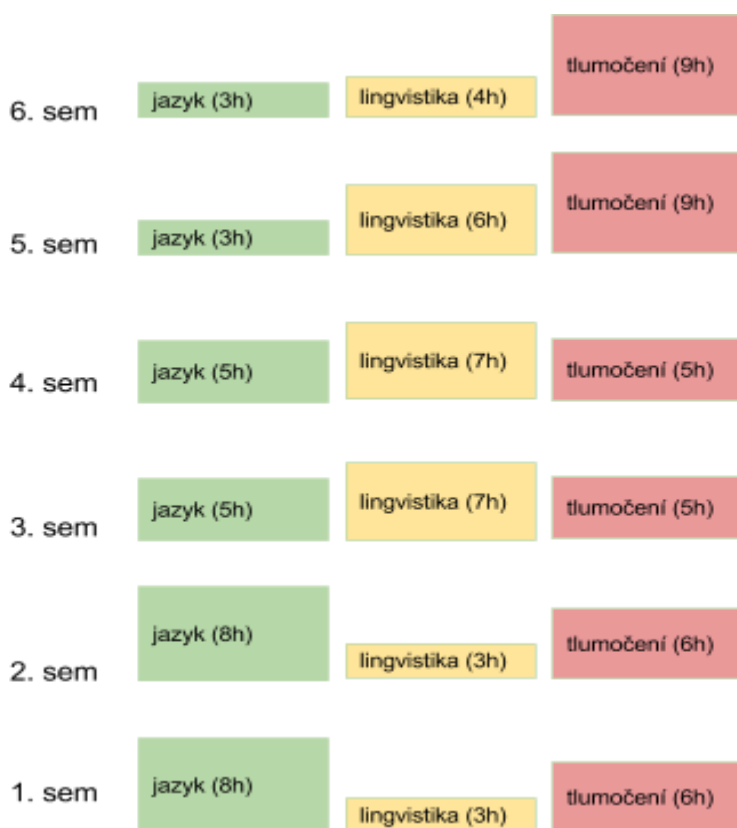
Obecně lze tedy shrnout, že zatímco existující norský studijní obor Tlumočnictví znakového jazyka je orientován především prakticky (jazyk, tlumočení) a teoretická příprava studentů se zaměřuje na poznání kultury komunity neslyšících, připravovaný studijní obor Tlumočnictví českého znakového jazyka na MU je koncipován jako filologie; vedle praktického zvládnutí jazyka a samotného tlumočení bude kladen důraz i na teoretickou reflexi češtiny a českého znakového jazyka v rámci lingvistických přístupů k přirozenému jazyku obecně.

Výše popsané srovnání vyjadřují obrázky 3 a 4 níže, na kterých je vidět počet a vzájemný poměr hodin věnovaných jednotlivým tematickým blokům v rámci existujícího studijního oboru na Vyšší odborné škole aplikovaných věd v Oslu a Akershusu (Obr. 3) a připravovaného oboru na Masarykově univerzitě (Obr. 4).

Nahlédnout do samotných sylabů jednotlivých předmětů nebo do studijních materiálů norských kolegů jsme možnost neměli. Při přípravě konkrétní náplně pro kurzy tlumočnického studijního oboru na MU bude tedy třeba ještě konzultovat další zdroje.

Obrázek 3: Norský studijní obor

Obrázek 4: Obor připravovaný na MU